

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Návrh nařízení Rady, kterým se zavádí program Evropského společenství pro atomovou energii pro výzkum a odbornou přípravu na období 2021–2025, kterým se doplňuje rámcový program pro výzkum a inovace Horizont Evropa

(COM(2018) 437 final – 2018/0226)

(2019/C 110/24)

Zpravodajka: **Giulia BARBUCCI**

Konzultace	Evropská komise, 12. 7. 2018 Rada Evropské unie, 13. 7. 2018
Právní základ	Článek 304 Smlouvy o fungování Evropské unie
Odpovědná specializovaná sekce	Doprava, energetika, infrastruktura a informační společnost
Přijato ve specializované sekci	20. 11. 2018
Přijato na plenárním zasedání	12. 12. 2018
Plenární zasedání č.	539
Výsledek hlasování (pro/proti/zdrželi se hlasování)	208/3/4

1. Závěry a doporučení

1.1. Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV) vítá návrh nařízení o programu Evropského společenství pro atomovou energii (Euratom) pro výzkum a odbornou přípravu na období 2021–2025 a zdůrazňuje, že je pokračováním předchozích programů pro výzkum a vývoj jaderné fúze, jaderného štěpení a jaderné bezpečnosti a pro Společné výzkumné středisko, přičemž se rovněž týká nových oblastí zásahu, jako je radiační ochrana a odstavení jaderných elektráren.

1.2. EHSV se domnívá, že rozpočet Euratomu je přiměřený stanoveným cílům, a považuje za důležité zachovat tuto finanční podporu nezávisle na výsledcích jednání o brexitu. V tomto ohledu považuje Výbor také za klíčové, aby byl odchod Spojeného království z programu Euratomu řízen mimořádně pozorně, zejména pokud jde o již prováděné oblasti výzkumu, sdílené infrastruktury a sociální dopad na pracovníky (např. pracovní podmínky) na britské půdě i mimo ni.

1.3. EHSV považuje projekt JET za klíčový faktor vývoje projektu ITER, který ostatně z vědeckého hlediska představuje jeho následnou vývojovou fázi. Proto považuje Výbor za důležité, aby zůstal JET v provozu (buď jako projekt EU nebo jako společný projekt EU a Spojeného království), dokud nebude do provozu uveden projekt ITER.

1.4. EHSV se domnívá, že inovační aspekty zavedené do programu, jako je jeho zjednodušení, rozšíření cílů (ionizující záření a vyřazování zařízení z provozu), optimální součinnost s programem Horizont Evropa a možnost financovat vzdělávací akce a odbornou přípravu pro výzkumné pracovníky (např. „Marie Curie-Sklodowska“), odpovídají očekáváním občanů a posilují účinnost a efektivitu programu.

1.5. Výbor se domnívá, že jaderná bezpečnost se musí orientovat podle dynamické koncepce, která znamená stále monitorování a přizpůsobování platných právních předpisů nejnovějším objevům a inovacím a pokrytí celého spektra životního cyklu zařízení. Je třeba věnovat zvláštní pozornost zařízením umístěným na hranicích mezi zeměmi EU, zlepšit koordinaci mezi celostátními a místními orgány a zajistit účinné zapojení občanů a pracovníků.

1.6. EHSV je přesvědčen, že vzdělávání, již od povinné školní docházky, a odborná příprava představují zásadní faktor toho, jak vědecké a technické předměty přiblížit mladým lidem. Tento prvek je zásadní, má-li se v budoucnosti zvýšit počet evropských výzkumných pracovníků v tomto odvětví, jichž v současné době není dostatek na to, aby pokryli poptávku oblasti výroby a výzkumu.

2. Úvod

2.1. Návrh nařízení o programu Evropského společenství pro atomovou energii (Euratom) pro výzkum a odbornou přípravu (2021–2025) je součástí legislativního balíčku rámcového programu pro výzkum a inovace Horizont Evropa 2021–2027⁽¹⁾. Navrhovaný program bude prováděn po dobu 5 let podle článku 7 Smlouvy o Euratomu s možností prodloužení o dva roky tak, aby se shodoval s délkou trvání programu Horizont Evropa a víceletého finančního rámce (VFR).

2.2. Program Horizont Evropa bude mít finanční podporu ve výši 100 miliard eur na období 2021–2027, z toho 2,4 miliardy eur budou určeny na program Euratomu. Rámcový program Horizont Evropa stanoví také referenční rámec v oblasti nástrojů a způsobů účasti, jakož i pokyny pro provádění, hodnocení a správu. Oblasti výzkumu podporované Euratomem nejsou do programu Horizont Evropa zahrnuty, z důvodů jak právních (jedná se o různé smlouvy), tak správních (snaha vyhnout se zdvojování), a posilují součinnost mezi programy.

2.3. EHSV vydal k návrhu programu Horizont Evropa ad hoc stanovisko⁽²⁾, s nímž má toto stanovisko společnou vizi a doporučení. EHSV vypracoval také další dvě související stanoviska k projektu ITER⁽³⁾ a vyřazování jaderných zařízení z provozu⁽⁴⁾.

3. Shrnutí návrhu

3.1. Program Euratomu pro výzkum a odbornou přípravu se týká různého použití jaderné energie v Evropě, jak pro výrobu elektrické energie, tak pro další účely v jiných odvětvích (např. ionizující záření ve zdravotnictví). Úsilí Evropské unie se soustředí na podporu inovací a vývoje bezpečných technologií, které snižují riziko a zajišťují optimální radiační ochranu. Euratom tak umožňuje integrovat příspěvky jednotlivých členských států a zvolit procesy v oblasti inovací, výzkumu a odborné přípravy jako společný faktor.

3.2. Návrh stanoví rozpočet a společné cíle výzkumu jak pro přímé akce (prováděné výhradně Komisí prostřednictvím Společného výzkumného střediska), tak pro nepřímé akce (prováděné veřejnými nebo soukromými subjekty financovanými prostřednictvím programu), které budou prováděny v rámci pracovních programů dojednaných s členskými státy.

3.3. Program Euratomu na období 2021–2025 bude prováděn v režimu přímého řízení. Bude-li to však Komise považovat za vhodné a účinné, může použít režim sdíleného nebo nepřímého řízení a rozhodnout, že provedením určitých částí programu smluvně pověří členské státy, osoby nebo podniky, jakož i třetí země, mezinárodní organizace nebo příslušníky třetích zemí v souladu s článkem 10 Smlouvy o Euratomu.

3.4. Navrhovaný program bude pokračovat v hlavních výzkumných činnostech právě probíhajícího programu Euratomu (**radiační ochrana, jaderná bezpečnost jak v rámci jaderných zařízení, tak v rámci mezinárodní politiky, nakládání s odpady a energie z jaderné syntézy**), přičemž bude klást větší důraz na vyřazování zařízení z provozu a na neenergetické aplikace, jako je **ionizující záření**. Navrhovaný rozpočet ve výši 1 675 000 000 eur na období 2021–2025 je rozdělen mezi výzkum a vývoj jaderné syntézy (724 563 000 eur), jaderné štěpení, jadernou bezpečnost a radiační ochranu (330 930 000 eur) a Společné výzkumné středisko (619 507 000 eur).

3.5. Rozšiřování spektra cílů zvyšuje průřezovou povahu nástroje a jeho větší uplatnění ve službách občanům. Zejména rostoucí počet různých aplikací **ionizujícího záření** vyžaduje ochranu lidí a životního prostředí před zbytečnou expozicí tomuto záření. Technologie na bázi ionizujícího záření se v Evropě používají každý den v celé řadě oblastí, především ve zdravotnictví. Proto i výzkum **radiační ochrany** bude probíhat průřezově, jak v rámci výroby jaderné energie, tak pro zdravotnictví, a nebudou opomenuty ani jiné způsoby využívání v oblastech průmyslu, zemědělství, životního prostředí a bezpečnosti.

3.6. Dalším inovačním prvkem je výzkum v oblasti rozvoje a hodnocení technologií pro **vyřazování zařízení z provozu a ekologická sanace** jaderných zařízení v návaznosti na zvyšující se poptávku po těchto zařízeních. Tento aspekt je klíčový, neboť uzavírá kruh společně s dalšími bezpečnostními aspekty, které již byly v rámci právě probíhajícího

⁽¹⁾ COM(2018) 435 final.

⁽²⁾ INT/858 Horizont Evropa (Úř. věst. C 62, 15.2.2019, s. 33).

⁽³⁾ TEN/680 VFR a ITER (viz strana 136 v tomto čísle Úředního věstníku).

⁽⁴⁾ TEN/681 VFR a vyřazování jaderných zařízení z provozu a radioaktivní odpad (viz strana 141 v tomto čísle Úředního věstníku).

programu řešeny: **jaderná bezpečnost** (neboli bezpečnost reaktorů a palivového cyklu), **nakládání s vyhořelým palivem a s radioaktivním odpadem, radiační ochrana a připravenost na mimořádné události** (havárie zahrnující radiaci a výzkum v oblasti radioekologie), **opatření k provádění politik v oblasti jaderné bezpečnosti, záruk a nešíření jaderných zbraní**.

3.7. Uvedené iniciativy budou zahrnuty do konkrétních opatření, jejichž cílem je podpora rozvoje **energie z jaderné syntézy**, což je potenciálně nevyčerpatelný zdroj energie s menším dopadem na životní prostředí. Návrh se zaměřuje především na zajištění kontinuity při provádění plánu pro jadernou syntézu, který by měl vést k vybudování první elektrárny v druhé polovině tohoto století. Z tohoto důvodu bude EU i nadále podporovat projekt **ITER** prostřednictvím specifického programu ⁽⁵⁾ a s ohledem na budoucnost i projekt **DEMO**.

3.8. Kromě výzkumných činností návrh stanoví i možnost, aby se pracovníci v jaderném výzkumu účastnili programů vzdělávání a odborné přípravy (např. akcí „Marie Curie-Sklodowska“) s cílem zachovat si vysokou úroveň dovedností, stejně jako odpovídající finanční podporu, která umožní přístup k evropským a mezinárodním infrastrukturám v oblasti výzkumu (včetně Společného výzkumného střediska).

4. Obecné připomínky

4.1. EHSV vítá návrh nařízení o programu Euratomu na období 2021–2025. Výbor pozitivně hodnotí především prohlubující se interakci v rámci programu Horizont Evropa s cílem zajistit společné řídicí mechanismy, přístup k fondům a jejich řízení a integraci výzkumných a vzdělávacích činností s vyloučením zbytečného zdvojení.

4.2. EHSV se domnívá, že rozpočet na program Euratomu odpovídá cílům, které si EU v oblasti jaderného programu stanovila. Považuje proto za nezbytné zachovat tuto finanční podporu bez ohledu na výsledky jednání o brexitu. V tomto ohledu považuje Výbor také za klíčové, aby byl odchod Spojeného království z programu Euratomu řízen mimořádně pozorně, zejména pokud jde o již prováděné oblasti výzkumu, sdílené infrastruktury a sociální dopad na pracovníky (např. pracovní podmínky) na britské půdě i mimo ni ⁽⁶⁾.

4.3. EHSV zejména zdůrazňuje, že projekt ITER potřebuje ke svému provádění podporu projektu JET (Joint European Taurus), jehož zařízení (nacházející se ve Spojeném království) financuje Euratom. Prostřednictvím projektu JET se totiž mj. testují právě součásti nyní budovaného zařízení ITER, které z vědeckého hlediska představuje následnou vývojovou fázi projektu JET. Toto zařízení je jediné na světě a nelze ho nahradit. Proto považuje Výbor za důležité, aby zůstal JET v provozu (buď jako projekt EU nebo jako společný projekt EU a Spojeného království), dokud nebude do provozu uveden projekt ITER.

4.4. Výbor podporuje zavedení návrhu nařízení, jehož cílem je především kontinuita činnosti v oblasti výzkumu a projektů, které jsou již prováděny, jako je projekt ITER, který představuje významný cíl v procesech dekarbonizace ⁽⁷⁾, dodávek energií a rozvoje průmyslu ⁽⁸⁾. Nový program obsahuje mimo jiné i zajímavé novinky, které rozšiřují škálu činností v oblasti výzkumu a inovací, jež mohou být financovány a jež jsou zaměřeny na rozvoj a růst.

4.5. EHSV velmi vítá návrh, aby mezi akce, jež mohou být financovány, byla zařazena opatření v oblasti ionizujícího záření, čímž se rozšíří průřezovost programu v souladu s tím, co stanoví program Horizont Evropa v oblasti řešení společenských výzev. V tomto ohledu je důležité, aby výsledky procesů v oblasti výzkumu a inovací, jako jsou patenty a nové technologie, byly vzhledem ke svým širokým možnostem využití rychle a systematicky šířeny dále ⁽⁹⁾.

4.6. Je třeba, aby o výsledcích získaných díky financování a společnému úsilí v evropském měřítku byli občané informováni. Tak se posílí důvěra občanů ve vědu a výzkum, stejně jako povědomí o významu Evropské unie a konkrétní strategii na zlepšení kvality života všech občanů.

⁽⁵⁾ TEN/680 VFR a ITER (viz poznámka pod čarou 3).

⁽⁶⁾ <https://www.nature.com/articles/d41586-018-06826-y>.

⁽⁷⁾ Úř. věst. C 107, 6.4.2011, s. 37.

⁽⁸⁾ Úř. věst. C 229, 31.7.2012, s. 60.

⁽⁹⁾ INT/858 Horizont Evropa (viz poznámka pod čarou 2).

4.7. Výbor hodnotí pozitivně také rozšíření financování na výzkum a sdílení poznatků o vyřazování jaderných zařízení z provozu a jejich ekologické sanace, a to jak za účelem řešení rostoucích potřeb členských států, tak za účelem uzavření kruhu v oblasti řízení procesů spojených s výrobou jaderné energie, který musí být nezbytně ukončen bezpečnou ekologickou sanací odstavených zařízení.

4.8. EHSV se domnívá, že rozšíření programu na činnosti v oblasti vzdělávání a odborné přípravy, například akce „Marie Curie-Sklodowska“, je důležité proto, aby byla zachována úroveň dovedností v rámci EU. Důležité je ovšem stanovit cíle nejen v rovině kvalitativní, ale i kvantitativní, neboť v této oblasti není dostatek evropských výzkumných pracovníků, kteří by pokryli veškeré požadavky evropského systému výroby a výzkumu ⁽¹⁰⁾.

5. Konkrétní připomínky

5.1. Nový rámec jaderné bezpečnosti zavedený po katastrofě ve Fukušimě ⁽¹¹⁾ je reakcí na obavy občanů. Evropská unie stanovila systém systematických kontrol („peer reviews“) a vícestupňových dynamických bezpečnostních mechanismů, které zvýšily bezpečnostní standardy zařízení. Výbor doporučuje monitorovat řádné provádění této směrnice, stejně jako její aktualizaci a přizpůsobení novým výzvám tak, aby pokrývala celou škálu životnosti zařízení, počínaje plánováním nových reaktorů přes neustálou modernizaci existujících reaktorů až po jejich odstavení ⁽¹²⁾. V této souvislosti se domnívá, že monitorování prováděné nezávislými externími subjekty může zaručit dosažení nejvyšších bezpečnostních standardů.

5.2. Vzhledem k tomu, že mnohé reaktory jsou umístěny na hranicích mezi dvěma či více státy EU, je třeba vytvořit posílený rámec spolupráce mezi státy s cílem stanovit přeshraniční mechanismy rychlé reakce na poruchy, s nimiž se při konstrukci nepočítalo ⁽¹³⁾, které by zajistily účinnou spolupráci a koordinaci mezi místními a vnitrostátními zúčastněnými orgány. Tento postup na základě článku 8 směrnice 2014/87/Euratom musí stanovit také účinný a rozsáhlý systém činností v oblasti informovanosti a odborné přípravy zaměřený na pracovníky a na občany, pro něž jsou stanoveny způsoby podpory prostřednictvím konkrétních rozpočtových položek. Obdobné iniciativy by měly být prováděny i se sousedními třetími zeměmi, s nimiž jsou sdílena stejná rizika ⁽¹⁴⁾.

5.3. Výbor se domnívá, že určitý faktor nejistoty při údržbě jaderných elektráren by mohly představovat subdodavatelské služby, a doporučuje proto, aby tato praxe byla omezena a přísně kontrolována ⁽¹⁵⁾.

5.4. EHSV považuje za klíčové, aby se podporoval a stimuloval zájem mladých lidí o vědecké a technologické obory, což vyžaduje aktivní zapojení učitelů, kteří musejí být řádně informováni. Učitelé se musejí neustále vzdělávat a školit, aby mohli předávat dál znalosti a stimulovat otevřené diskuse se studenty na toto téma, které nebudou zatíženy předsudky a stereotypy.

5.5. EHSV podporuje zejména iniciativy (a to i prostřednictvím programu Erasmus+), jejichž cílem je rozšiřování škol STEAM, tedy studia přírodních věd, technologie, inženýrství a matematiky v kombinaci s uměním. Tento přístup studenty stimuluje k tomu, aby zaujali systematický a experimentální přístup, neboť jim je nabízena příležitost, aby kreativním způsobem řešili problémy skutečného světa. Výzkumy a projekty, které již byly v posledních letech z EU financovány, přinesly mimořádně pozitivní výsledky a ukázaly, že tento přístup podněcuje zájem o technické, matematické a vědecké předměty, které se následně stávají pro studenty první volbou v okamžiku, kdy si mají zvolit svou vysokoškolskou cestu ⁽¹⁶⁾.

V Bruselu dne 12. prosince 2018.

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Luca JAHIER

⁽¹⁰⁾ Úř. věst. C 237, 6.7.2018, s. 38.

⁽¹¹⁾ Směrnice Rady 2014/87/EURATOM (Úř. věst. L 219, 25.7.2014, s. 42) a související směrnice.

⁽¹²⁾ Úř. věst. C 341, 21.11.2013, s. 92.

⁽¹³⁾ Úř. věst. C 318, 29.10.2011, s. 127.

⁽¹⁴⁾ Úř. věst. C 487, 28.12.2016, s. 104.

⁽¹⁵⁾ Úř. věst. C 237, 6.7.2018, s. 38.

⁽¹⁶⁾ Úř. věst. C 75, 10.3.2017, s. 6.